

פרק ג: מנסחים שאלות במצבים עמומים ... או: השפעת היקף הידיעה על ניסוח שאלות

כשאנו נקלעים למצב שעליו יש לנו מעט מידע וקשה לנו לשאול שאלות לפנינו או שאלות
לאחור, נצטרך ללמוד איך לשאול שאלות טובות.

מצב עמום, לא ידוע, מתואר בדוגמה הבאה:

אנו מטפסים לראשונה על שרשרת הרים כדי להגיע לכפר. איננו מכירים את הדרך,

ואין בידינו מפה. לא נוכל לנסח שאלות על פרטי הדרך כי אלו אינם מוכרים לנו,

למשל: לא ידוע לנו אם יש מצוק, נהר או דרך משובשת מאוד.

איננו יכולים להתייחס בשאלותינו לפרטי הדרך - כי אלו אינם מוכרים לנו. ננסה, בכל זאת,
לפנות למומחה לטיולים באזור. אילו שאלות נשאל אותנו?

היכרות עם דרך, מקצוע או שפה עוזרת לנו לשאול שאלות בתחומים אלה.

נגר יוכל לשאול יבואני עץ חדש על מאפייני העץ, יתרונותיו וחסרונותיו לשימושים שונים.

טבח ידע לשאול את משווקי מוצר גלם חדש לתעשיית המזון על איכות המוצר ועל פגמיו.

חקלאי ידע לנסח שאלות אודות הכדאיות שבשתילת פרחי יבוא מאוסטרליה בשדותיו.

כל בעל מקצוע, הבקיא בתחומו יכול לשאול שאלות מקיפות יותר, המתאימות יותר למצב ועל-

ידי כך להרחיב את המידע בתחום שבו הוא עוסק.

האם השאלות שבעל המקצוע ישאל, למשל מומחה הטיולים - תהיינה שונות מהשאלות
שאנחנו נשאל?

אי הידיעה וחוסר המומחיות בנושא חדש, מגבירים גם את אי הביטחון שלנו כשואלים. כיצד
ננסח שאלות בתחום מסויים אם איננו יודעים עליו דבר?

בכל נושא ניתן למצוא דמיון למשהו שאותו אנו מכירים ובעזרת דמיון זה נוכל לשאול שאלות על הנושא החדש.

גם במסע לחיפוש השורשים של יותם ובני משפחתו, התחלנו לשאול שאלות בתנאים של אידיעה, של עמימות; ככל שנאסוף מידע רב יותר כך תלך ותשתפר יכולתנו לשאול.

1. עב"מ בשמים - תרגיל בשאלת שאלות במצבים עמומים - פעילות בזוגות

נניח כי לא שמעתם מימכם על עב"מים (עצמים בלתי מזוהים).

א. ראיתם עב"ם. נסחו שאלה כדי להבין מהו עב"ם:

ב. עתה הגיע אליכם המידע הבא: עב"מים נראו במקומות שונים על פני כדור הארץ. תמיד בצהרי היום. דבר לא נראה יוצא מהם, העצמים מעולם לא השאירו סימנים על הקרקע. איש לא הצליח ליצור עמם קשר.

בעקבות מידע זה כל אחד מבני הזוג ינסח 3 שאלות כדי להבין מהו עב"ם:

ג. החליפו שאלות וכל בן זוג ישיב בעזרת דמיונו, על שלוש השאלות של חברו:

ד. האם התשובות הדמיוניות על השאלות (ב' וג') נותנות פרטים רבים יותר על העב"ם, מאשר תשובה אפשרית לשאלה הראשונה שניסחתם (א')?

2. בריאות מפתיעה - פעילות ליחיד

ד"ר ברני סיגל, כותב בספרו "אהבה רפואה וניסים" כי בני שבט האבוג'מארהיה בהודו אינם חולים בסרטן כלל.

א. נסח שתי שאלות לד"ר סיגל (בתרגיל זה אינך יכול לשאול מדוע, לדעתך, בני השבט אינם חולים בסרטן?):

ב. ד"ר סיגל מצרף לך מידע נוסף: "בני שבט האבוג'מארהיה נהנים מאוויר נקי מזהום, מתזונה טבעונית ובריאה וממנוחה רבה, משפע של יחסי מין אוהבים לפני הנישואין למן שנות הנעורים המוקדמות, ביום הם עובדים בשדות, גם אם לעתים העבודה מאומצת, ובערבים הם רוקדים ומספרים סיפורים". (שם, עמ' 71)

בעזרת מידע זה הוסף עוד שלוש שאלות, המתייחסות למצב המיוחד של אנשי השבט שאותו מציין ד"ר סיגל ולהסבר שהוא נותן לו.

ג. באיזה סעיף התקשית יותר לנסח שאלות: א' או ב'?

ד. אם נתקלת בקושי באחד הסעיפים הסבר את הסיבות לקושי זה:

3. צלילים עולים ויורדים - פעילות ליחיד

- א. קח 6 כוסות יין ומלא אותן במים, אך שים לב לתנאים: הכוס הראשונה מלאה כמעט לחלוטין, השנייה פחות מלאה וכך הלאה, עד השישית, שהיא כמעט ריקה.
- ב. טבול אצבעך במים וסובב אותה על פני דופן הכוס המלאה יחסית. חזור על פעולתך עד שתפיק צליל כלשהו. חזור על פעולה זו בכל אחת משש הכוסות על-פי סדר מילואן. השווה בין הצלילים ושים לב - האם הצלילים שהפקת בכוס המלאה גבוהים או נמוכים יותר מצלילי הכוס הכמעט ריקה?
- ג. שאל שאלות לגבי פעילות זו ונסה להשיב עליהן:

האם גילית משהו בעזרת השאלות ששאלת?

4. על מה מרמזת הכותרת - פעילות ליחיד

- כל כותרת של ידיעה עיתונאית מרמזת על טפח מהידיעה ומסתירה טפחיים ממנה. אחת הכותרות בעיתון **מעריב** (25.10.93) הייתה: "מיליון דולר לשיר".
- א. בעקבות עיון בכותרת, נסח 4 שאלות הפותחות במלות השאלה הבאות:
- מי _____ ?
- מה _____ ?
- מתי _____ ?
- איפה _____ ?

ב. חבר כותרת-משנה לידיעה שתענה על אחת או יותר מהשאלות שניסחת:

ג. לידיעתך, כותרת-המשנה בעיתון לאותה ידיעה הייתה:

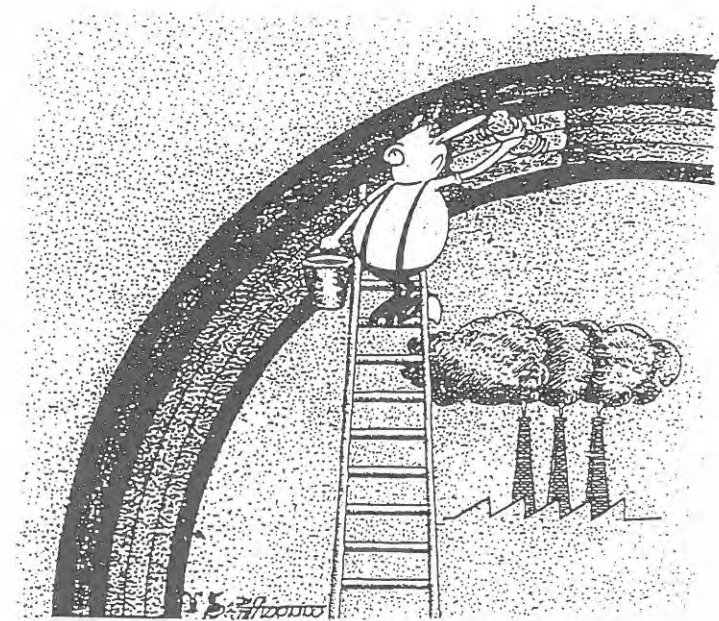
"האמריקאים שיפשפו את העיניים כדי להאמין. אחרי יותר מ-20 שנה של הפסקה, חתמה ברברה סטרייסנד על חוזה עם מ.ג.מ. לשתי הופעות בקזינו החדש. השכר שתקבל - 2 מיליון דולר. מי שיתעקש וירצה לראות את הכוהנת הגדולה של הזמר האמריקני בהופעה חיה, ישליש לקופה לא פחות מ-1,000 דולר לכרטיס בודד?" (בן כספית, סופר מעריב בניו-יורק).

5. שואלים על קריקטורות - פעילות בזוגות

א. נסחו 3 שאלות לרושם הקריקטורה הבאה על מנת להבין מה מצחיק בה. (עמ' 25)

- ב. התבונן בשלושת הקריקטורות "תינוקות מטופנקים" (עמ' 26) ונסה להבין אותן באמצעות ניסוח שאלות המתייחסות למרכיביה של אחת השיטות העוזרות להבין מה מצחיק. המרכיבים הם:
- * הדמויות והיחסים ביניהם.
 - * העצמים ומה שהם מסמלים.
 - * היחס בין הדמויות לחפצים.

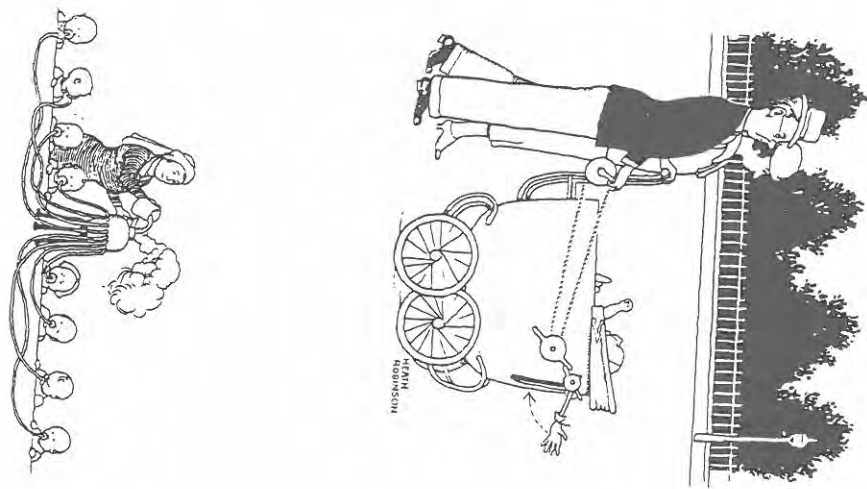
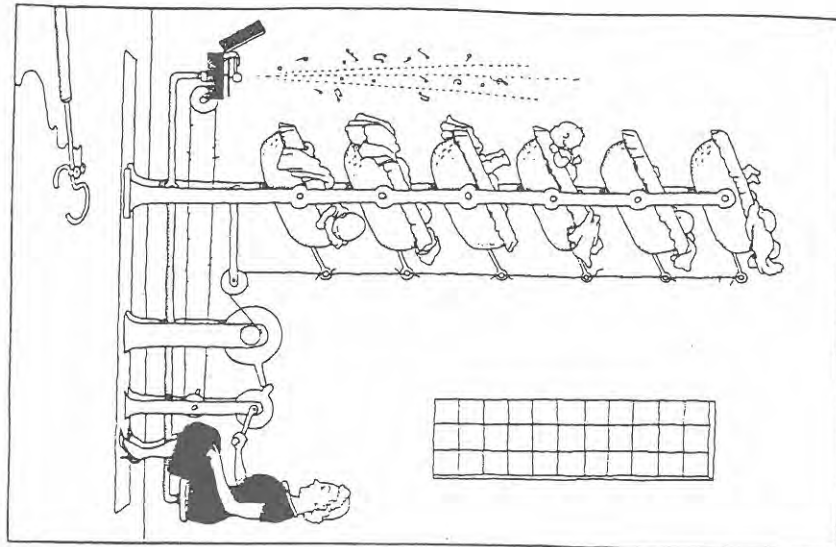
italya

NINO DI FAZIO

מתוך: "לקט קריקטורות בנושאי איכות הסביבה", הפצה: "החברה להגנת הטבע" אגף לחינוך והדרכה,

1993.

מתוך ספרו של הקריקטוריסט ה' רובינסון, "Robinson's World", 1934

נקודה למחשבה: במה השאלות שניסחת והתשובות שענית עליהן בתרגיל עשויים לסייע לך להתבונן בקריקטורה מורכבת? האם תזדקק לטכניקה זו בניתוח קריקטורה פשוטה?

6. איך שואלים על הלא מוכר? – פעילות ליחיד

בפעילויות לאורך הפרק נתקלנו בכמה מצבים; המשותף לכולם היה בחינת מצב חדש ולא מוכר וניסוח שאלות לגבי מצב זה.

בתרגיל זה נלמד דרך נוספת שמטרתה לסייע לנו ללמוד על מצב חדש. בדרך זו אנחנו מצמצמים את הזרות של המצב על-ידי איתור נקודות דמיון בינו לבין מצבים אחרים, מוכרים לנו.

א.

1. חזור לתרגיל (3 עמ' 23) – "צלילים עולים ויורדים".
2. בתרגיל נתקלת ב"כלי נגינה" חדש. אתה מכיר כלי נגינה רבים. רשום 5 כלים מסוגים שונים:

3. מתוך הכלים שרשמת בחר את אלו שלגביהם יש לך השערה כיצד מופק הצליל. רשום השערתך:

ב.

1. חזור לתרגיל (4 בעמ' 23) – "על מה מרמזת הכותרת?"
2. לפי ידיעתך, באיזו ארץ מקבלים סדר גודל כזה של כספים?
3. מי, לדעתך, מקבל בדרך כלל סכומים כאלה: כותבים, מלחינים או זמרים? (מחק את המיותר)
4. אילו סיבות מוכרות לך לגבי סדר גודל כזה של תשלומים?

סיכום

לעתים אין בידנו מספיק מידע על מצב נתון ואנו נאלצים לשאול אודותיו שאלות כדי להרחיב את המידע שברשותנו.

למידה של המצב כוללת למידה של הפרטים האופייניים לו ומה המשותף בינו לבין מצבים לא-ידועים אחרים. לימוד שיטת ניתוח של קריקטורה מסייעת לנסח שאלות לגבי קריקטורות חדשות ולא מובנות – כשם שלמידת שיטה מדעית מאפשרת לנסח שאלות על תוצאות ניסויים חדשים שנערכו באותה השיטה.

כדי לצאת ממצב שלגביו אנו יודעים כה מעט, חשוב להתחיל לשאול – כל שאלה נותנת קצה חוט, או מבטלת כיוון מסוים.

אחת הדרכים שלמדנו היא חיפוש דמיון בין המצב החדש, הלא מוכר, לבין מצבים ידועים ושאלת שאלות תוך הסתמכות על הדמיון שביניהם.

ככל שאנו יודעים יותר ויש לנו מידע נוסף – קל לנו לנסח את השאלות! אנחנו מגדילים את הסיכוי לדעת ולגלות יותר בעזרת השאלות.

המשכו של מסע ...

עכשיו, כשיתם יודע לנסח שאלות למצבים עמומים הוא מבקש לנסות לשאול שאלה על המכתב שהגיע.

א. עזרו ליתם ונסחו שאלה לסבא ראובן, המתייחסת למכתב שהגיע אליו מגב' קארן זלמנוב, מברזיל, שאלה אודות זהות הכותבת:

כשפתח סבא את המכתב מצא בו תמונה ובה נראית משפחה בת שבע נפשות, אב, אם, בן בוגר, שנראה כבן 17, ופניו היו מוקפים במעגל שצויר בעט כחול. בן נוסף הנראה כבן 14, שתי בנות שנראו בנות 9 ו-11 ותינוק או תינוקת.

סבא: המבוגרים בתמונה הם הוריי ולידם אחי יעקב, אחיותיי רחל ושרה, והתינוק הוא אני, אך איני מזהה את הבחור הבוגר, שפניו מוקפות במעגל. אף פעם לא ראיתי תמונה זו.

קארן כתבה במכתב כי מצאה תמונה זו באלבום התמונות הישן של סבה, עליו השלום, שלום זלמנוב. קארן זלמנוב סיפרה במכתב שהיא מחפשת קרובי משפחה בישראל. שמו של סבא ראובן היה אחד השמות שקיבלה מ"המדור לחיפוש קרובים" בסוכנות היהודית, אליו פנתה לבקשת עזרה באיתור קרוביה בארץ. קארן מבקשת לדעת אם סבא ראובן מזהה את הדמויות בתמונה והאם קיימת קרבה ביניהם.

ב. לאור הפרטים החדשים שהתבררו מהמכתב והתמונה, כל אחד ינסח שתי שאלות, אותן עשוי יותם להפנות לסבא ראובן, כדי לברר מי היא קארן זלמנוב:

ג. החליפו ביניכם את השאלות וכל אחד ישיב, מדמיונו, על אותן שאלות:

ד. השוו בין השאלה שניסחתם בסעיף א' לבין השאלה שניסחתם בסעיף ב', איזה מהן

יותם ובני משפחתו העלו שאלות נוספות על כל אחד מהחפצים שניתנו להם על ידי הסבתות והשכן בן-חיים וחשבו למי ניתן להפנותן.

יותם התבונן בתמונה שנתן להם בן-חיים (ראה עמ' 12) ואשר בה מצולם שלמה ליכט הלובש בגדי גפיר. את יותם הטרידו שתי שאלות:

1. מה עשו הגפירים?

2. מתי פעלו הגפירים?

יותם הציע להפנות את השאלות האלו למוזיאון ההגנה. אימא חשבה שאנשי המוזיאון יתקשו לענות על השאלה הראשונה והיא הסבירה ליותם שזו שאלה רחבה מדי, כי לא ברור על איזו תקופה מדובר ולאילו סוגי עשייה של הגפירים מתכוון יותם.

מור: מהי שאלה רחבה?

אימא: לשאלות ישנם מאפיינים צורניים - הן יכולות להיות רחבות או צרות, פתוחות או סגורות, לכל שאלה כזו צפויה תשובה שונה גם אם הן מתייחסות לאותו מצב.